TAFANERIES VALENCIANES Nº 133

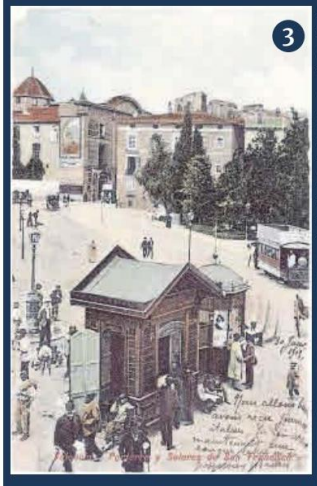
FRANCESC J. HERNÀNDEZ
València

Durant segles, a la plaça de l'Ajuntament hi hagueren personatges d'allò més curiós

Personatges de la Plaça de l'Ajuntament

Plaça de l'Ajuntament i el carrer Barques, on es poden veure els arbres per on rondaven els personatges comentats. 2. El convent de Sant Francesc en el plànol de 1608. 3. Postal, acolorida, amb la Casa de l'Ensenyament (ara a l'Ajuntament). 4. Necrològica de Pepito Villanueva. 5. Opuscle d'elogi dels sants, publicat a València en 1779. 6. Part meridional de la muralla àrab, amb la porta de la Boatella i el posterior portal de Sant Jordi. 7. Els sants Giovanni da Perugia i Pietro de Sassoferrato en el convent franciscà de Terol.

Ja hem parlat en aquesta secció del rellotger i empresari, un punt excèntric, Juan Bautista Carbonell Doménech (tafaneria del 11/09/2016), que tenia la seua botiga a l'actual plaça de l'Ajuntament. No és l'únic personatge interessant que podem associar amb aquesta plaça. A la València àrab, l'actual plaça estaria al sud de la Porta de la Boatella de la seua muralla. El nom, segons Joan Coromines, deriva de «colla de bous», un «rodal de bovins» que es guardaven entre dos llenços de la muralla i que probablement pasturaven en els prats immediats. Aquesta interpretació es reforça per una suposició nostra, a saber, que el topònim Barques no deriva de cap construcció naval o embarcador, per molt que aquesta siga la interpretació més repetida, sinó de la valencianització de l'àrab «brk», que és el lloc per a jeure el bestiar. És lògic que extramurs, en un indret on abans hi havia un ramal del riu i en l'època corria l'aigua de la font que manava prop de la Porta de la Boatella, pasturara i es guardara el ramat. Precisament aquesta arrel «brk» passà a anomenar la tenda, a manera d'abric, i, probablement creuada amb el llatí «barrum» o el celta «bárja» (cabanya), acabà formant «barraca».

Més al sud d'aquests prats hi havia una massa d'arbres que s'integrà en el frondós jardí de la «munya» (finca d'esbarjo) d'Abu-Zayd (l'anomenat popularment «moro Seit»), l'últim valí almohade de la taifa de València, i on sembla que foren martiritzats els franciscans italians Giovanni da Perugia, sacerdot, i fra Pietro de Sassoferrato, cap a 1228, després que passaren un temps a Terol. El llibre de Vicente García Ros sobre El Reial Convent de Sant Francesc ho explica amb detall i s'oposa a la suposició (basada en una afirmació de Francesc Eiximenis) que foren martiritzats en la confluència dels carrers del Mar i Lluís Vives (precisament on va nàixer un altre franciscà cèlebre, el beat Pere Nicolau Factor).

El convent franciscà

En 1239, Jaume I atorgà la finca d'Abu-Zayd als franciscans, que començaren a edificar una església d'una nau, amb teulada de fusta, i una casa conventual, que poc a poc anà ampliant-se fins esdevindre un dels cenobis més importants a la Corona d'Aragó de l'orde fundada per Francesc d'Assís. El 1409 hi va morir l'esmentat Eiximenis (un dels pensadors més interessants de l'època) que havia ingressat al convent el 1383, el mateix any que començà l'enderrocament de la Porta de la Boatella. En 1704, els màrtirs italians foren elevats a beats. Deu anys després es feren grans festes a València per l'esdeveniment, un octavari que fou anunciat per uns cartells amb una xilografia dels beats que es posaren pels cantons de la ciutat (es pot llegir en un manuscrit de Notícies sobre València del pare T. Guell). Antigament, fins i tot hi hagué un carrer dels Esquarterats (entre els actuals de la Sang i En Llop) i un altre dels Màrtirs (la part oriental de l'actual plaça).

Cap a 1787-1789, el convent arribà al seu màxim esplendor. Fins a 1806 es conservà un exuberant boscany, amb xiprers, grans pins, palmeres i arbres fruiters, amb bardisses de murta. Hi trobem un altre personatge curiós: un ermità anomenat Fra Antonio, que vivia de fer pastes i habitava una barraqueta al mig del boscany. Amb la destrucció municipal del jardí i l'entrada de les tropes napoleòniques, a la qual no només s'oposà El Palleter, sinó també el pare Juan Rico, un franciscà del convent, el pobre ermità hagué de traslladar-se a un hort propietat de la senyora María Antonia de la Alegría Catalá de Valeriola, filla del marqués de Nules i viuda de Francisco de Paula Cabanilles y Valda, comte de Casal, que estava a l'entrada de Russafa.

El 1851 començà la construcció de la primera estació de ferrocarril, sobre els terrenys del mateix boscany, i en 1859 l'Ajuntament de València s'instal·là a la Casa de l'Ensenyament que havia fundat l'arquebisbe Mayoral junt al convent (1758). La que aleshores s'anomenava plaça de la Llibertat, després de Sant Francesc i a partir de 1900 d'Emilio Castelar, va conéixer d'altres personatges curiosos.

Villalonga i altres captaires

Hem de fer esment necessàriament de Pepito Villalonga, que rodava per la plaça i, tant en estiu com en hivern, portava un gruixut abric o gavan, amb grans butxaques, al folre del qual havia cosit uns documents que, suposadament, acreditarien la seua nissaga aristocràtica. Pepito es guanyava la vida portant baguls dels viatgers de l'estació de ferrocarril i, sobretot, repartint fullets de propaganda, que acumulava a les butxaques, així com parlant incessantment dels beneficis dels productes. Es va popularitzar l'expressió: «Portes les butxaques més plenes que Pepito Villalonga». Era tan famós que un periodista comentà d'algun polític que hauria d'aprendre de la xarramenta de Pepito, encara que també era perseguit de vegades per xiquets o alguna colla de joves aporofòbics (com esdevingué el febrer de 1904). Pepito morí a la fi de setembre de 1905. En 1906, com havia passat en altres anys, encara hi hagué individus disfressats de Pepito en les Carnestoltes. En els Jocs Florals de l'Antigor de 1910, un certamen de caràcter humorístic, es premià una poesia amb la història de Pepito. Amb les terribles gelades de 1936/37, Josep Sanfeliu, nascut a Alboraia però canonge a Oriola, en un amagatall per por de ser executat, es vestí amb tres jerseis i un gavan i va escriure uns versos: «De segur pareixeria / aixina yo "Don Pepito Villalonga"». Més de trenta anys després de la seua mort, encara es conservava el record d'aquest personatge singular.

A la plaça també acostumaven a malviure d'altres captaires, com l'anomenat popularment «Misèria», que també era objecte d'agressions infantils, un altre que anomenaven irònicament «Gayarre», pel cèlebre tenor de Navarra, que cantava amb una guitarra per la plaça, o «Ull de Bou», un antic músic d'ulls ixents, que guanyava alguna moneda de vendre El Pueblo pel carrer. En 1910, aquest mateix diari republicà, fundat per Blasco Ibáñez, reclamà l'atenció de l'Ajuntament a fi d'evitar que colles de xiquets feren «mofa y escarnio de los pobres e infelices ancianos que se ganan un mendrugo de pan» a la plaça. També hi fou molt popular Juanito el Negre, un innocent de poques llums que ballava a soles baix dels pins de la plaça, imaginant-se la música i el cos d'una dona.

Carbonell, els beats Giovanni da Perugia i Pietro de Sassoferrato, Francesc Eiximenis, l'eremita fra Antonio, el pare Rico, els «innocents» Pepito Villalonga, «Misèria», «Gayarre», «Ull de Bou» o Juanito el Negre bé mereixerien algun record a la plaça de l'Ajuntament. ■